

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Олена ФЕДОСОВА

На сучасному етапі формування в Україні правової держави важливого значення набуває дослідження особливостей регулювання правових відносин, що виникають в процесі виявлення та розслідування кримінальних правопорушень. Необхідність оптимізації правового регулювання діяльності Національної поліції України в цій сфері викликана у зв'язку з реформуванням кримінального процесуального, оперативно-розшукового законодавства, а також соціально-економічними змінами в житті суспільства, що визначають сьогодні динаміку, структуру та характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми. Зазначені обставини обумовлюють інтерес до проблеми удосконалення правового регулювання виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, оскільки від його приведення у відповідність до потреб сьогодення вирішальною мірою залежить ефективність діяльності поліції України.

Підвищення ефективності протидії злочинності, зміцнення гарантій забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному судочинстві потребують удосконалення інструментарію отримання доказів у кримінальному провадженні. Тому важливою складовою правової основи виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми, є кримінальне процесуальне та оперативно-розшукове законодавство, яке в останні роки зазнало суттєвих змін, що були спрямовані на реалізацію вимог Конституції

України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, інших міжнародно-правових стандартів.

На думку науковців і практиків, саме на вирішення цих стратегічних завдань реформування кримінального процесу і спрямована була ідея введення інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Реалізація цієї ідеї в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) вирішує низку проблемних питань, які на сьогодні існують в нашому законодавстві та практиці правоохоронної діяльності, зокрема зближення оперативно-розшукової діяльності і кримінального процесу. Негласні слідчі (розшукові) дії законодавець визначив як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України (ч. 1 ст. 246). Дана норма наділяє слідчого можливостями використовувати сили та засоби оперативно-розшукової діяльності при проведенні НСРД для отримання доказової інформації щодо осіб, які підозрюються у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів, а також у випадках, якщо іншим способом отримати відомості про злочин і злочинця неможливо. КПК України має базові нетаємні положення, що стосуються організації і тактики проведення НСРД. Такий підхід дає можливість поєднувати процесуальні права і оперативно-розшукову компетенцію, що дозволяє слідчому і оперативним працівникам більш маневрово виконувати завдання, поставлені перед ними.

Слід акцентувати увагу на тому, що під час кримінального провадження щодо неповнолітніх слідчим, прокурорам, судам потрібно керуватись як загальними положеннями КПК України, так і спеціальними нормами, що містяться у ст. 484–497 глави 38 КПК України, зокрема, щодо підвищення рівня захищеності прав неповнолітніх у кримінальному провадженні. Правила кримінального провадження щодо неповнолітніх встановлені не лише нормами цієї глави, а й

ч. 2 ст. 10, п. 1 ч. 2 ст. 27, ч. 4 ст. 28, ст. 44, ч. 4 ст. 135, ч. 3 ст. 140, ч. 2 ст. 213, ст. 226, ст. 227, п. 11 ч. 1 ст. 368 КПК України та ін.

З урахуваннями європейської практики вказані норми КПК України в процесі досудового розслідування надають більше прав неповнолітнім та їх представникам. З іншого боку, детальний аналіз норм чинного законодавства щодо виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми, зобов'язує звернути увагу, що у ст. 5 Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” на уповноважені підрозділи органів Національної поліції покладено обов'язок виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством, а також здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участі. У той же час ці норми закону не знайшли свого відображення в Законі України “Про оперативно-розшукову діяльність”, Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні та інших відомчих нормативно-правових актах.

Ураховуючи той факт, що Закон України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” був прийнятий у 1995 році, а останні зміни до зазначених пунктів ст. 5 були внесені 16.05.2013, тобто за своїм змістом ці положення не враховують норми, передбачені главами 21 та 38 КПК України. У цьому зв'язку маємо зазначити, що ці прогалини законодавства на сьогоднішній день призводять до проблем в організації виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються неповнолітніми, а саме під час проведення щодо них оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій.

Підбиваючи підсумки вищезазначеного, слід зробити висновок, що правове регулювання щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми, потребує подальшої оптимізації, зокрема шляхом унормування між собою положень Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” із нормами Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, а також Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, АДПС України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5, та інших відомчих нормативно-правових актів з нормами, передбаченими главами 21 та 38 КПК України щодо організаційних і тактичних особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо неповнолітніх з метою отримання доказів у кримінальному провадженні.